

Medicina d'Occitània

SOBRE ALGUNS ASPECTES HISTÒRICS DE LA MEDICINA I ELS METGES A LA REGIÓ DE CARCASSONA (Aude)

Jacint CORBELLA

Acadèmic numerari

El departament francès modern de l'Aude, creat en la divisió departamental de 1790, comprèn terres amb una llarga història, des de la primera colònia romana a la Gàl·lia, Narbona, fins terres de lluita càtara en el segle XIII, o diversos comtats i vescomtats medievals.

Pel que fa als metges es poden marcar diverses situacions:

- l'etapa medieval, amb forta influència jueva i relació amb el comtat de Barcelona, i que ha estat ben estudiada en el diccionari clàssic de Wickersheimer.
- els metges que han fet una obra destacada a nivell nacional, principalment a l'àrea de París: professors, membres de l'Acadèmia, especialistes.
- els qui han fet tasca al voltant del gran focus d'atracció que ha estat el veïnatge de Montpellier, amb producció científica, tesis, o altres aspectes
- els que han desenvolupat la seva activitat en els límits del propi departament, actuant com a metges, però destacant també per altres aspectes, principalment dos: la preocupació per la "cosa pública", que els ha dut a la política, i sovint a l'alcaldia de la seva ciutat o poble; i els que han destacat més per la seva obra d'erudició: estudiosos locals. També la relació amb l'estació termal de Rennes-les-Bains.

Aquí es farà una breu revisió d'aquests personatges, amb projecció local o nacional.

a) alguns metges coneguts a l'Edat Mitjana, estan documentats principalment en el diccionari d'Ernest Wickersheimer de 1936.

b) Amb una certa projecció nacional, amb visibilitat a París, a la facultat o a l'Acadèmia. Es poden esmentar:

- **Antoine Marfan** (1858-1942), catedràtic de Pediatria, que va descriure una malaltia amb denominació pròpia. Autor d'obra extensa. a néixer a Castelnaudary, vila de la que fou alcalde.

- **Antoine Charles Ernest Barthes** (1811-1891), també pediatre, amb exercici important a París. Va néixer a Narbona. Alguna vegada se l'esmenta com a Barthez.

- **Armand Gautier**, (1837-1920), també de Narbona, fou professor a la facultat. Va destacar en les ciències bàsiques. President de l'Acadèmia de Medicina el 1907.

- **Jacques Ruffié**, (1921-2004), hematòleg, professor i membre de l'Acadèmia. Nascut a Limoux.

- **Georges Canguilhem** (1904-1995), autor d'obra important en el camp de la filosofia i la història de la ciència, entre elles la medicina. Membre de l'Institut. Havia nascut a Castelnaudary.

- **Paul Delmas**, (Rieux-Minervois, 1888 - Carcassona, 1962), professor de parts a Montpellier. Fou membre corresponent de l'Acadèmia de Barcelona.

- **J.P. Caffort**, excel·lí cap els anys 1828-1846, corresponent de l'Acadèmia de Medicina. Cirurgià de Narbona.

c) Metges amb projecció principalment dins de l'àrea de Montpellier, amb la seva facultat Són una sèrie considerable. No s'esmenten aquí.

d) Els qui han desenvolupat la seva activitat majoritàriament en els límits del departament, sigui per l'obra assistencial, la preocupació política, o els treballs d'erudició. Aquí és més difícil marcar els límits d'inclusió. Es donarà principalment notícia d'aquests metges que són menys coneguts fora del seu territori. Entre els més dedicats a la política, sigui amb projecció nacional, o només local, podem esmentar:

- * - **Jean Durand** (1865-1936), nat a Cammazes, al departament veí del Tarn i mort a Castelnaudary. Va ser alcalde d'aquesta ciutat entre 1904 i 1919, amb una curta interrupció en que fou "maire" el també doctor

Jean Mondargne. Va ser membre del consell general de l'Aude, i parlamentari nacional: diputat, pel partit radical-socialista, de 1906 a 1921 i senador de 1921 a 1936. Va tenir doncs una experiència continuada de trenta anys de política a París. En el parlament va ser, l'any 1933, president de la Comissió pel vot de les dones. Abans, el 1906, en els primers temps de diputat va defensar també una proposició per permetre l'alletament a les mares que treballaven. També va ser tres vegades ministre, en tres carteres diferents: d'Agricultura, 1925-26, pràcticament un any; després d'Interior durant tres mesos, d'abril a juliol de 1926; i finalment per menys de quinze dies, el febrer-març de 1930, ho va ser d'Instrucció Pública i Belles Arts. Com a metge va fer la carrera a Toulouse, per poc temps va ser metge militar i exercí a Castelnaudary. També va ser important la tasca com a innovador en agricultura, introduint els mètodes més al dia.

* Amb una activitat molt més local, però deixant molta més empremta, hi ha la personalitat activa d'**Ernest Ferroul** (1853-1921). Nascut a Mas-Cabardès, Aude, va morir a Narbona el 29 de desembre de 1921. Va estudiar medicina a Montpeller i s'establí a Narbona, on exercí en zona urbana deprimida, i fou conegut com a "metge dels pobres". Sensibilitzat política i socialment va ser membre del partit socialista i fundador d'una lògia maçònica el 1881. El 1891 fou alcalde de Narbona, pràcticament fins el 1921, amb algun període d'interrupció. Sembla que va ser el primer alcalde socialista de França. També fou diputat el 1898, assegut en els bancs de l'extrema esquerra.

L'aspecte més conegut de l'activitat política de Ferroul va ser quan la crisi de la viticultura el 1907. Hi havia una sobreproducció de raïm, se n'importava a més des d'Alger, el mercat estava saturat, els preus van baixar, el que va afectar greument els productors del Llenguadoc. Es va produir la que es va dir "révolte des vigneronns". Hi hagué grans manifestacions al sud de França, que van començar a Narbona el 5 de maig. L'alcalde, Ernest Ferroul defensà la posició dels viticultors, que estaven en contra de la posició del govern, que presidia Georges Clemenceau.

Hi hagué una confederació, amb un jurament que començava. "Constituïts en comitè de salut pública, per a la defensa de la viticultura...". Alguns discursos antigovernamentals dits en occità, van crear alarma a París. També l'actitud de l'alcalde, des del balcó de

l'ajuntament, anunciant que plegava, lleçant pel balcó, la banda d'alcalde i substituint la bandera tricolor per una de negra, que hi va estar alguns dies.

La resposta del govern central va ser molt dura. Seguiren manifestacions, cada cop més multitudinàries, a Béziers, Carcassona i a Montpeller el 9 de juny. Hi ha un ultimàtum del govern per restablir l'ordre. Ferroul anuncia la seva dimissió com a alcalde, que és seguida, en una setmana, per més de quatre-cents ajuntaments. El govern envia l'exèrcit, i el 19 de juny, de matinada, l'alcalde de Narbona, el doctor Ferroul, és empresonat a casa seva i dut a Montpeller. Segueixen incidents greus, càrregues de l'exèrcit, molts ferits i dos ciutadans morts. L'endemà hi ha cinc morts més. Després la tensió baixa, hi ha alguna reforma legislativa, Ferroul es elegit president de la Confederació General de Viticultors. El seu crèdit polític és molt gran. Avui, localment, té fama de defensor del poble i la llibertat. Diverses vies públiques de pobles o ciutats del midi porten el seu nom, entre ells Narbona i Carcassona. A Mas-Cabardès hi ha una estàtua. El monument de Narbona és molt gran.

* Amb relació personal i política directes amb Ernest Ferroul, hi ha el doctor **Achille Lacroix** (1893 - c. 1944). Va estudiar medicina a Montpeller, un temps va estar a l'escola de sanitat militar a Lió. El 1923 va obrir una consulta a Narbona, tot i que aviat es va dedicar a la gestió municipal, al costat de Ferroul. El 16 de maig de 1925 és escollit alcalde de Narbona i ho fou de manera continuada fins el 9 d'abril de 1941 en que fou destituït pel govern de Vichy. Va participar en la resistència i el 10 de desembre de 1943 va ser arrestat pels alemanys, i enviat al camp de Leitmeritz a Baviera, on probablement va morir, als cinquanta anys.

-- Encara un altre metge havia estat alcalde de Narbona, el doctor **Osmín Labadie**, l'any 1888, i per poc temps.

** Un element d'una certa activitat i importància en la sanitat del departament és l'establiment **balneari de Rennes-les-Bains**, amb activitat termal coneguda des de l'antiguitat. S'hi han trobat restes de la seva utilització en època romana. Cal recordar que la "Colònia Narbo Martius" va ser la primera colònia romana a la Gàl·lia, i que era lloc de pas de la via Domitia i d'inici de la via Aquitana. Està prop de Rennes-le-Château,

* El personatge mèdic més conegut d'aquest establiment va ser el doctor **Paul Courrent** (1861-1952), metge d'un cert renom local, erudit, autor d'una obra relativament extensa sobre la regió. Va ser un element important de la "Société d'Études Scientifiques de l'Aude", de la que va ser president i secretari general molts anys, i de la "Société des Arts et des Sciences" de Carcassona.

Havia nascut a Lavelanet, en el departament veí de l'Ariège, terres de Foix, el 1861. Es va establir com a metge, primer a Tuchan el 1886 i després a Ussan-les-Bains. Va dedicar un gran esforç al desenvolupament de Rennes com a estació termal, des del 1895. Ja gran es va retirar a Embres i Castelmaure, on morí el 1952, amb més de noranta anys. Uns jardins de Rennes-les-Bains porten el seu nom.

En la seva activitat s'ha vist un triple vessant: mèdica: molts anys com a metge amb exercici en el medi rural i també en el camp del termalisme; com a historiador autor de diversos treballs i com a viticultor, preocupat per a la modernització dels cultius. Autor de "*Recherches sur le département de l'Aude*", dins de *Monographies historiques*, 2a. sèrie, Carcassona (Les Imprimeries Gabelle), 1931.

Sobre els banys de Rennes va publicar també diversos treballs, entre ells: "*Etude générale sur Rennes-les-Bains*", 1928; "*Rennes-les-Bains (Aude) - Ses sources et leurs indications*", 1932; "*Notice historique sur les bains de Rennes connus anciennement des bains de Montferrand - Leur origine gallo-romaine et leur évolution jusqu'à la fin du XVIIIe siècle*" Carcassonne, 1934, i altres.

* Entre els autors antics que van tractar el tema dels banys de Rennes, a l'Aude, cal recordar: -- el Dr. Lignon, autor de "*Journal des Bains de Montferrand*", 1819, que explica la curació d'un malalt de reumatisme; -- el doctor Jean Gourdon, que amb col·laboració amb Félix Garrigou, va publicar "*Stations thermales de l'Aude. Rennes-les-Bains*", Toulouse, 1874; i el doctor **Marie-**

Fortuné Cazaintre, de qui coneixem: "*Analyse des eaux thermo-minérales de Rennes (Aude)*", 1853; "*Notice sur les eaux thermo-minérales de Rennes-les-Bains*", 1862; i "*Observations médicales relatives a l'emploi de l'eau salée de la rivière de Salz à Rennes-les-Bains (Aude)*", 1858.

És clàssic l'escrit de J.S.E. Julia: "*Dissertation sur les eaux thermales connues sous les noms de Bains de Rennes*", 1814, reimprès el 1984, i encara el treball de J.B. Bonnafoux: "*Recherches sur les eaux minérales, carbonates, salines et ferrugineuses de campagne (Aude), Limoux (Impr. J. Boute, fils)*", 1837.

** En un aspecte diferent, més humanista i erudit també, al recordar l'obra de **Jean Girou** (1889-1972), metge especialista en ORL que exercí a Carcassona. Havia nascut a Montpellier i la família era originària de l'Aveyron, tot a prop. A banda de la seva activitat com a metge va fer obra de creació literària, fins i tot teatre. Va ser membre de l'Acadèmia d'Arts de Toulouse i mantenidor de l'Acadèmia dels Jocs Florals. Però també ho era de la Societat d'Estudis Científics de l'Aude i de la Societat d'Arts i Ciències de Carcassona. Va morir a Marsella l'any 1972. En molts dels seus escrits hi ha un vessant a vegades més erudit, altres més de divulgació. Altres són més de descripció geogràfica. El llistat d'obres és important, destacant:

- "*L'itinéraire en terre d'Aude*", en una primera edició de febrer de 1936, i reeditat el 1987.
- "*Causses et Cevennes, Gorges du Tarn*", amb Christiane Burucoa, 1968, i en més d'una edició. Hi ha un primer text de 1933.
- "*Carcassonne, sa cité. sa couronne*", 1948.
- "*Trencavel et la louve de pennautier*", 1955
- "*Saint Dominique, révolutionnaire de Dieu*", Albin Michel, 1959.
- "*Simon de Montfort, du catharisme à la conquête*", 1953
- "*Les emmurés de Carcassonne*", 1948
- "*Vie des personnages célèbres de l'Aude*"